

O'ZBEK QALAMKASHLARI ASARLARI INGLIZ TILIDA

Inog'omjonova Robiya Rustamjon qizi
Toshkent Davlat Transport Universiteti talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolani o'qish davomida siz, ingliz tilida qalam tebratgan shoirlar ijodi bilan tanishishingiz mumkin. Mazkur asarlarning faqat sof ona tilimizdagi emas, balki, ingliz tiliga o'g'irilgan muqobil varianti bilan tanishib chiqasiz. Bundan tashqari, maqolani o'qish davomida 30 – yillarning tarjima narixiga qaratilgan e'tibor, o'zbek mashxur yozuvchilari tarjima qilgan bir qancha mashhur asarlarni o'qishga muvaffaq bo'lasiz.

Kalit so'zlar : tarjima asarlar, tarjima tarixi, lingvistika, 30 –yillar adabiyoti tarixi, til, tarjimon, lug'at, til me'yorlari.

KIRISH: Tarjimonlik ijtimoiy hayot taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq, ya'ni madaniyat, san'at va adabiyot tarixi bilan uzviydir. Arab yurishlari siljib borgan mamlakatlarda, shu qatorda hozirgi O'zbekiston hududida Islom dini o'rta asrlarda yagona dinga aylandi, arab tili esa ilm-fan tili maqomiga ko'tarildi. O'rta asrlarda Markaziy Osiyo madaniy hayotida tarixiy-adabiy janrlarga daxldor asarlar tarjimalari sezilarli o'rin tutdi. VIII-XI asrlarda fan, san'at, adabiyot, madaniyat yuqori darajada rivojlandi. Bu davrda Farobiy, Ibn Sino va Beruniy kabi mashhur olimlar yetishib chiqdi.[1]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR: Biz o'tgan asrlarda qadimiy madaniyatimizni boyitgan jafokash tarjimonlar Sharq Renessans davrining vakillarini behad qadrlaymiz va ularni tarjimachilikni asoschilari sifatida o'rganamiz. Bu mashhur allomalar o'z asarlarini turli (fors, yunon va hatto Sanskrit) tillarida yozishgan. Misol uchun, Farobiy bir qancha sharq tillarini bilgan va o'z asarlarini asosan arab, yunon va fors tillarida yozgan edi. Mashhur olim Abu Ali Ibn Sino esa o'zining ilmiy asarlarini arab va she'riy asarlarini fors tilida yozgan. Uning tibbiyotdagi mashhur asari "Tib qonunlari" va filosofik asari "Davo xaqidagi kitob"i Yevropa tillariga tarjima qilingan.

Ingliz adabiyoti XX-asrning 30-yillariga kelib, tarjima qilina boshlandi. Hozirgi kunga qadar bir qancha Amerika va Lotin Amerika yozuvchilarining, jumladan 20 dan ortiq ingliz yozuvchilari va shoirlarning kitoblari jumladan, Shekspir sonetlari, Bayron she'rlari o'zbek tiliga tarjima qilingan. "Robinzon Kruzoning sayohatlari" asari o'zbek tiliga ingliz adabiyotidan qilingan ilk tarjimadir. Bu kitobni 1911-yilda o'zbek tiliga Muhammad Fozil Otabek ozarboyjoncha bayon tarjimadan ag'dargan.

O'zbek adabiyotida badiiy tarjimachilikdagi ilk yorqin misollar Xamza Xakimzoda Niyoziy, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Hamid Olimjon, G'afur G'ulom,

Abdulla Qahhor, Oybek, Mirtemir, Zulfiya va boshqa ko'plab ijod ahllarining qalamiga mansubdir.[2]

NATIJALAR: Buyuk olim, faylasuf va tarixchi Abu Rayhon Beruniy Markaziy Osiyo tarjima tarixiga, ayniqsa O'zbekistonning tarjima tarixiga katta hissa qo'shgan. Bu davrning barcha olimlari kabi Beruniy ham o'z asarlarini asosan arab tilida yozgan, arab tilidan fors tiliga ham tarjima qilgan. Abu Rayhon Beruniy qomusiy olim bo'lib, tarjimachilik haqidagi fikr-mulohazalarini yozib qoldirgan. Beruniyning to'g'ri tarjima haqidagi fikrlari uning ilmiy-ma'rifiy qarashlariga muvofiq bo'lgan va uning falsafiy qarashlari esa X-XIII asrlardagi tarjimonlik faoliyatidagi muammolarning yechimini topishga yordam bergan. Beruniy o'zining "Hindiston" asarida Gomerning "Iliada" va "Odiseya" asarlaridan parchalar keltirgan. Biz uning kitoblarida yunon, rum va hind yozuvchilarining asarlaridan tarjima qilingan parchalarni ko'rishimiz mumkin. Mohirona adabiy tarjimadan Beruniy o'z ijodiy faoliyatida samarali foydalangan. Tarjima madaniyatiga e'tibor qaratar ekanmiz, bizga ushbu tarjimani yuzaga keltirgan tarjimonlarimizni yetishtirgan tarjima maktablariga alohida e'tibor qaratmog'imiz darkor. Najmiddin Komilov o'zining "Xorazm tarjima maktabi" nomli doktorlik dissertatsiyasida quyidagi an'anaviy tarjima maktablarini o'rgangan:

XII-XVI-asrlardagi Xirotda tarjima maktabi;

XVI-XVIII-asrlarda Qoshg'ar tarjimonlik markazining vujudga kelishi;

XIX-XX-asrning boshlarida Turkistonda tarjimonlikning rivojlanishi.

XX-asrning boshlarida ma'rifatparvar Fitrat tarjimonlik faoliyatini rivojlanishida ancha katta xissa qo'shgan. Fitrat shoir, yozuvchi va olim bo'lgan. Fitrat Turkiyada ta'lim olgan va u Sharq yozuvchi va shoirlarining adabiyoti va tarixini o'rgangan.

MUHOKAMA: Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lpon yangi o'zbek she'riyatining asoschilaridan biri bo'lgan. U 1897-yilda Andijonda dunyoga kelgan. Dastlab u Islom dini asosiy o'rin tutgan maktabda, so'ng madrasada ta'lim olgan. Arab, fors, rus tillari bilan birga barcha rus va sharq adabiyotini ham o'rgangan va o'zbek badiiy tarjima maktabining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. U Maksim Gorkiyning "Ona" romanini, Pushkinning "Dubrovskiy", "Boris Godunov" va Shekspirning "Gamlet" va yana boshqa bir qancha asarlarni o'zbek tiliga tarjima qilgan. Abdulla Qodiriy tarjimonlik ravnaqiga ham katta xizmat ko'rsatgan adibdir. Abdulla Qodiriy chet tillarni o'rganishni qadrlagan. U arab, rus, fors, turk, tatar, ozarboyjon tillarini o'rgangan. Mashhur rus yozuvchisi Chexovning "Xameleon" hikoyasini o'zbek tiliga tarjima qilgan.[3] Bundan tashqari bizning Abu Ali Ibn Sino bobomizning Tib Qonunlari asari – The conon of Medicine tarzida tarjima qilingan. Davo haqidagi kitob – The Book of Healing. Yoki Guliston asari turk tiliga tarjioma qilingan va hokazo. G'aybulla Salomov O'zbekistondagi tarjima nazariyasi asoslari ustida ilmiy faoliyat olib bordi. U tarjimada milliy hususiyatlarni aks ettirishga katta e'tibor bergan va frazeologizmlarni tarjimada ifodalash yo'llari, she'riy tarjimalarning o'ziga xosliklari

ustida ishlagan. Kitoblarda u tarjimada shakl va tarkibning yaxlitligini saqlab qolish to'g'risida nazariy bilimlar bergan. Shuningdek, G'aybulla Salomov chet el tarjimonlari tomonidan qilingan "Boburnoma" tarjimalarini mukammal tahlil qilib chiqdi. 1922-yilda "Boburnoma" hozirgi fors tiliga Murod Qarluqi tomonidan tarjima qilingan. Qarluqining tarjimasini G'aybulla Salomov asl nushaga yaqinroq deb topdi. "Yaqinroq" so'zining ma'nosi shundaki, u aniq, ya'ni to'g'ridan- to'g'ri tarjima qilingan deb xulosa chiqargan.[4]Jumaniyoz Sharipov "Badiiy tarjima va mohir tarjimonlar" kitobida (1972-yilda "Fan" nashriyoti), Ogahiy, Avloniy, Murodxo'ja. Oybek, Mirtemir va Zulfiyaning ijodiy mahoratini ochishga harakat qildi. Badiiy tarjimaning nazariy asosini, she'riy tarjimaning milliy uslubini, tarixiy nazariy tarjima metodologiyasini, tarjimonlar mahorati qirralarini tahlil qildi. Abulqosim Mahmud bin Umar Zamaxshariy XII asrda yashagan bo'lib, "Jorulloh" hamda "Xorazm faxri" nomiga sazovor bo'lgan. U Markaziy Osiyoda birinchi bo'lib arabcha-forscha "Muqaddimat-ul adab" ("Adab ilmiga kirish") lug'atini yaratgan shaxs edi. Unda arabcha so'zlarning forscha va turkiycha tarjimasi berilishi leksikologiyada qimmatli hodisa bo'ldi. Olim so'zlarning etimologiyasiga alohida ahamiyat qaratdi. Uning asarlarini tahlil qilish O'zbekistonda tarjimachilikni o'rganishga katta yordam beradi. Olim ko'p sohalarga oid atamalar haqida ham qimmatli fikrlar, ma'lumotlar qoldirdi

XULOSA: Essenstik asarlarni tarjima qilish unchalar ham oson ish emas. Badiiy adabiyot tarjimasidan farqi, bunda juda katta bilim talab qilinadi. Ikkinchidan, mutaxassislikning butun sir-asrorlaridan xabardorlik, Terminlar, tushunchalar ichida bilimdonlik bilan mohir ixtisos egasi sifatida ishlash. Uchinchidan, rivojlantirilayotgan fikrlar va g'oyalarning nozik tovlanishlari va bog'lanishlarini anglash va tushunish. To'rtinchidan, buyuk qunt. Qunt va sabr-toqat bilan tarjima ustida o'tirish. Beshinchidan, qilayotgan tarjimang hech qanday moddiy manfaatdorlik keltirmasligini aniq bilish. Oltinchidan, qanday bo'lmasin, zamondoshing yoki kelajakning kishilari bu asarlarga muhtoj, ehtiyojmand ekanliklarini to'la ma'noda his qilish... O'zbek qalamkashlari tarix bo'yicha dunyo adabiyoti va san'ati bo'ylab yuqori qiymatga ega bo'lgan. Ularning asarlari o'zlarining vaqtida, shuningdek, bugungi kunda ham ko'p kishi tomonidan baholanib kelmoqda. O'ylaymanki, yuqorida tahlil qilingan mavzu, ushbu tarjima;arni qo'lga olganingizda o'z foydasini beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Tarjima Nazariyasi I.Gafurov, O.Mominov, N.Qambarov 2012
2. The Routledge Companion to Translation Studies. Jeremy Munday
3. Achilov, Oybek Rustamovich, & Inog'Omjonova, Robiya Rustamjon Qizi (2023). THE ROLE OF LEXICAL TRANSFORMATION IN THE TRANSLATION PROCESS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (4), 288-294.
4. Ганишер Раҳимов. Таржима назарияси ва амалиёти. –Тошкент